

3-1-2538

ผู้สูงอายุไทยกับศาสนา

ศิริวรรณ ศิริบุญ

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/jdm>

Part of the [Demography, Population, and Ecology Commons](#)

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Demography by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ผู้สูงอายุไทยกับศาสนา*

ศิริวรรณ ศิริบุญ**

บทนำ

ผู้สูงอายุนับเป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มพิเศษกลุ่มหนึ่งที่ เชื่อกันว่า เป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มที่จะหันมาสนใจและมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางศาสนามากขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุเป็นบุคคลในกลุ่มปัจฉิมวัย การใช้ชีวิตอยู่ในช่วงนั้นปลายของอายุขัยเป็นการเข้าใกล้วาระสุดท้ายของชีวิต หรือความตายซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่เหนืออำนาจบังคับของมนุษย์ (Johnson, Marilyn E., 1973) ศาสนาซึ่งเป็นเครื่องเชื่อมโยงมนุษย์เข้ากับสภาพที่อยู่เหนือธรรมชาติ จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของผู้สูงอายุมากขึ้น นอกจากนี้ความผันแปรของชีวิตในด้านอื่นอันได้แก่ การลดลงของความคาดหวังที่มีต่อสัมฤทธิผลในชีวิตทางโลก การเกษียณหรือหยุดทำงานซึ่งมีผลให้ผู้สูงอายุมีเวลามากขึ้น นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่เกี่ยวกับศาสนามากกว่าประชากรกลุ่มอายุอื่นๆ

การศึกษาในเรื่องผู้สูงอายุไทยกับศาสนา ได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้เป็นประเด็นกว้างๆ 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรกเป็นการศึกษาพฤติกรรมของผู้สูงอายุในส่วนที่เกี่ยวกับความบ่อยครั้งในการไปวัด สู่หéra หรือโบสถ์และความบ่อยครั้งของการฟังรายการศาสนาทางวิทยุและดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ และประเด็นที่สอง เป็นการศึกษาความคิดเห็นหรือแนวทัศนะของผู้สูงอายุในส่วนที่เกี่ยวกับความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวัน และการเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนาที่มีต่อชีวิตระหว่างชีวิตของผู้สูงอายุในอดีตกับปัจจุบัน ทั้งนี้โดยนำความแตกต่างทางด้านภูมิหลังของผู้สูงอายุอันได้แก่ ภูมิหลังทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพอนามัยและคุณลักษณะอื่นๆของผู้สูงอายุมาประกอบการพิจารณาด้วย

*ผู้เขียนขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์พรณี ประจวบเหมาะ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และรองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร ชัยวรรณ อาจารย์ประจำสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่กรุณาให้คำแนะนำ รวมทั้งการอ่านและแก้ไขต้นฉบับของบทความนี้

**นักวิจัย สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาพฤติกรรมของผู้สูงอายุและความคิดเห็นของผู้สูงอายุในส่วนตัวเกี่ยวกับศาสนา มีวัตถุประสงค์หลักที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความสนใจของผู้สูงอายุที่มีต่อศาสนา และบทบาทของศาสนาที่มีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในช่วงบั้นปลายของอายุขัยเป็นสำคัญ

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ข้อมูลที่น่าเสนอในบทความนี้ เป็นข้อมูลของโครงการวิจัยผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรของผู้สูงอายุในประเทศไทย (The Survey of Socio-economic Consequence of the Ageing of the Population in Thailand ซึ่งเรียกย่อว่า SECAPT) ซึ่งดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม 2529 โดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตัวอย่างของ SECAPT เป็นตัวอย่างระดับประเทศ เลือกโดยวิธี stratified three stage sampling*

ผลการสำรวจได้สัมภาษณ์ผู้สูงอายุทั่วประเทศจำนวน 3,252 ราย เป็นชาย 1,330 ราย และหญิง 1,922 ราย เป็นผู้สูงอายุในเขตชนบท 2,424 ราย และในเขตเมือง 828 ราย การแสดงผลการวิเคราะห์ที่ใช้ข้อมูลถ่วงน้ำหนัก (weighted) เพื่อให้ผลที่เป็นตัวแทนของประชากรผู้สูงอายุทั้งประเทศ (นภาพร ชโยวรรณ และมาลินี วงษ์สิทธิ์, 2530)

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง "ผู้สูงอายุไทยกับศาสนา" ที่นำเสนอในบทความนี้ ได้จำแนกประเด็นการศึกษาไว้รวมทั้งสิ้น 5 ประเด็นดังต่อไปนี้คือ

1. ความบ่อยครั้งของการไปวัด สู่หะร่า หรือโบสถ์ของผู้สูงอายุ
2. ความบ่อยครั้งที่ผู้สูงอายุฟังรายการศาสนาทางวิทยุ
3. ความบ่อยครั้งที่ผู้สูงอายุดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์
4. ความคิดเห็นของผู้สูงอายุในเรื่องเกี่ยวกับความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวัน
5. ความคิดเห็นของผู้สูงอายุที่มีต่อการเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนาระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

---

*ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก Napaporn Chayovan, Malinee Wongsith and Chanpen Saengtienchai "Socio-economic Consequences of the Ageing of the Population in Thailand: Survey Findings." Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, November, 1988. IPS Publication No. 161/88.

นอกจากประเด็นการศึกษาทั้ง 5 ประเด็นดังกล่าวข้างต้น การศึกษาข้อเท็จจริงและแนวทัศนะของผู้สูงอายุไทยเกี่ยวกับเรื่องศาสนายังได้นำคุณลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพอนามัยและคุณลักษณะอื่นๆของผู้สูงอายุมาประกอบการศึกษาในประเด็นต่างๆแต่ละประเด็น เพื่อให้มีความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับความแตกต่างในพฤติกรรมและความคิดเห็นของผู้สูงอายุในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

โดยเหตุที่คุณลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม ภาวะสุขภาพอนามัย และคุณลักษณะอื่นๆของผู้สูงอายุจะมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่สนใจศึกษา การศึกษาค้นคว้าจึงได้จัดหมวดหมู่ตัวแปรอิสระที่ศึกษาไว้ดังต่อไปนี้คือ

คุณลักษณะทางด้านประชากร	ได้แก่	ตัวแปรทางด้านอายุ เพศ สถานภาพสมรส
คุณลักษณะทางสังคม	ได้แก่	เขตที่พักอาศัย ภาค และระดับการศึกษา
คุณลักษณะทางสุขภาพ	ได้แก่	ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุในช่วงเวลา 1 สัปดาห์ก่อนการสำรวจ
คุณลักษณะทางจิตวิทยา	ได้แก่	ความรู้สึกว่าความเหงาเป็นปัญหามากน้อยอย่างไร และความรู้สึกว่าการไม่มีเพื่อนเป็นปัญหามากน้อยอย่างไร
ความคิดเห็นเกี่ยวกับศาสนา	ได้แก่	ความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตในปัจจุบัน และการเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนาระหว่างอดีตและปัจจุบัน

เป็นที่น่าเสียดายว่า จำนวนผู้สูงอายุที่ตกเป็นตัวอย่างส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 90.1 ของผู้สูงอายุทั้งหมด รองลงมานับถือศาสนาอิสลาม (8.9%) ศาสนาอื่นๆ (0.8%) และไม่มีคำตอบเกี่ยวกับศาสนาที่นับถือ (0.2%) ด้วยเหตุนี้ผลการศึกษาค้นคว้าจึงไม่อาจเปรียบเทียบพฤติกรรมและความคิดเห็นของผู้สูงอายุที่นับถือศาสนาต่างกันได้

การศึกษาค้นคว้าปรากฏผลพอสรุปเป็นประเด็นต่างๆ รวม 5 ประเด็นดังต่อไปนี้คือ

1. ความบ่อยครั้งของการไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์ของผู้สูงอายุไทย

การศึกษาความบ่อยครั้งของการไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์ของผู้สูงอายุในระยะ 1-2 ปีก่อนการสำรวจ ดังรายละเอียดที่ปรากฏในตารางที่ 1 แสดงว่า ผู้สูงอายุไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์เฉพาะวันสำคัญทางศาสนาเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดคือ ร้อยละ 35 รองลงมาคือไปบ้างบางครั้งคิดเป็นร้อยละ 26 ไปบ่อยครั้งคิดเป็นร้อยละ 24 และมีผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 15 เท่านั้นที่ตอบว่าไม่ได้ไปวัดเลยในระยะเวลา 1-2 ปีก่อนการสำรวจ ซึ่งผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า โดยภาพรวมแล้วผู้สูงอายุไทยไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์ในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงโดยคิดเป็นร้อยละ 85 ของผู้สูงอายุที่ตกเป็นตัวอย่างทั้งหมด

การศึกษาเปรียบเทียบความบ่อยครั้งของการไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์ของผู้สูงอายุที่มีภูมิหลังต่างกัน แสดงว่าในเรื่องของคุณลักษณะทางด้านประชากรของผู้สูงอายุ ซึ่งแบ่งออกเป็นคุณลักษณะทางด้านอายุ เพศ และสถานภาพสมรสนั้น พบว่าความบ่อยครั้งในการไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์ของผู้สูงอายุแปรผันเป็นปฏิภาคกันกับอายุของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยมีแนวโน้มที่จะไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์บ่อยครั้ง

กว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุที่มีอายุมากมีปัญหาในการเคลื่อนไหว และประสบการณ์ยากลำบากในการเดินทางมากกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยกว่า อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุเพศชายและเพศหญิงมีส่วนของความบ่อยครั้งในการไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์ใกล้เคียงกัน สำหรับผู้สูงอายุที่แต่งงานและอยู่กับคู่สมรสจะเป็นผู้ที่ไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์บ่อยครั้งกว่าผู้สูงอายุที่เป็นหม้าย หย่าร้าง แยกกันอยู่หรือเป็นโสด ซึ่งการที่ผู้สูงอายุที่แต่งงานและอยู่กับคู่สมรสไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์บ่อยครั้งกว่าผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสอื่น ๆ น่าจะเป็นเพราะสูงอายุที่ยังคงแต่งงานและอยู่กับคู่สมรสมักมีสุขภาพดีหรือมีอายุน้อย (Napaporn Chayovan et. al, 1988) จึงสามารถเดินทางไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์ได้บ่อยครั้งกว่าผู้สูงอายุที่อายุมากกว่าและไม่ค่อยแข็งแรง

คุณลักษณะทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุซึ่งวัดด้วยสถานภาพในการทำงานแสดงว่า ผู้สูงอายุที่เคยทำงานในรอบ 1 ปีก่อนการสำรวจ ไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์บ่อยครั้งกว่าผู้สูงอายุที่กำลังทำงานและผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงานแล้ว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุที่กำลังทำงานต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปในการประกอบอาชีพและหาเลี้ยงตนเองทำให้อาจไม่มีเวลาพอที่จะไปประกอบกิจกรรมทางศาสนา ในขณะที่ผู้สูงอายุที่หยุดการทำงานโดยสิ้นเชิงนั้นอาจจะรวมถึงผู้สูงอายุที่มีอายุมากและสุขภาพไม่ดี ซึ่งผู้สูงอายุกลุ่มนี้ประสบความยากลำบากในการเดินทางไปประกอบกิจกรรมทางศาสนายังวัด สู่หระ หรือโบสถ์ จึงมีผลให้มีสัดส่วนของผู้ที่ไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์ ค่อนข้างต่ำ

ผู้สูงอายุในเขตชนบทเป็นกลุ่มที่ไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์บ่อยครั้งมากที่สุด เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุในเขตเมืองอื่นและกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิถีทางในการดำเนินชีวิตของคนชนบทมีความเกี่ยวข้องกับศาสนามากกว่า วัด สู่หระ หรือโบสถ์ในเขตชนบททำหน้าที่เป็นทั้งสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาและเป็นที่พักผ่อนกิจกรรมทางสังคมของชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม นอกจากนี้ที่ตั้งของวัด สู่หระ หรือโบสถ์ก็มักจะตั้งอยู่ไม่ไกลจากบ้านเรือนของราษฎร และการไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์ของคนในชนบทมักจะเป็นการไปพร้อมๆ กับสมาชิกในครอบครัว เพื่อน หรือเพื่อนบ้าน ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุได้รับการช่วยเหลือในเรื่องการเดินทางไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์ด้วย* ซึ่งต่างกับพฤติกรรมการไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์ของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งค่อนข้างจะลำบากในเรื่องการเดินทาง เพราะถ้าวัด สู่หระ หรือโบสถ์ไม่ได้อยู่ใกล้กับที่พักอาศัย การเดินทางไปประกอบกิจกรรมทางศาสนาของผู้สูงอายุจำเป็นต้องพึ่งพาการช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัวหรือบุคคลอื่นๆ ซึ่งมักจะประสบปัญหาเพราะสมาชิกในครอบครัวมักจะมีภารกิจทางด้านการทำงานและการศึกษา ซึ่งไม่สามารถจะปลีกเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัดมาอำนวยความสะดวกหรือช่วยพาผู้สูงอายุไปยังวัด สู่หระ หรือโบสถ์ได้

*โครงการ SECAPT มีคำถามที่ถามว่า ในระยะ 1-2 ปี ผู้สูงอายุไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์กับใคร ซึ่งผลการศึกษาแสดงว่า ผู้สูงอายุในเขตชนบทมักจะไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์พร้อมกับสมาชิกในครอบครัว เพื่อน และเพื่อนบ้าน ในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุในเขตเมือง ซึ่งไม่ได้นำเสนอตารางไว้ในงานวิจัยนี้

ภาคใต้เป็นเขตที่ผู้สูงอายุไปวัด สู่เหร่า หรือโบสถ์บ่อยครั้งมากที่สุดเมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุในภาคใต้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งผู้นับถือศาสนาอิสลามค่อนข้างจะเคร่งครัดกับการไปสู่เหร่าและประกอบกิจกรรมทางศาสนาค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับผู้นับถือศาสนาอื่นๆ

ระดับการศึกษาที่ต่างกันของผู้สูงอายุมีผลต่อพฤติกรรมการไปวัด สู่เหร่า หรือโบสถ์ของผู้สูงอายุ กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการศึกษาจะไปวัด สู่เหร่า หรือโบสถ์ในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุที่ได้รับการศึกษา อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาถึงความบ่อยครั้งของการไปวัด สู่เหร่า หรือโบสถ์กลับพบว่าความแตกต่างของระดับการศึกษาไม่ได้เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่าง ในเรื่องความบ่อยครั้งของการไปวัด สู่เหร่า หรือโบสถ์มากนัก

เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุกับความบ่อยครั้งในการไปวัด สู่เหร่า หรือโบสถ์ได้รับผลที่น่าสนใจคือ ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีหรือดีมาก จะไปวัด สู่เหร่า หรือโบสถ์บ่อยครั้งกว่าผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่ดี และความถี่ของการไปวัด สู่เหร่า หรือโบสถ์จะลดลงเมื่อภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุอยู่ในระดับที่ไม่ดี โดยเหตุที่ผู้สูงอายุที่มีอายุมาก ๆ มักจะมีปัญหาในเรื่องสุขภาพ ดังนั้น ผลการศึกษาในตอนต้นจึงพบว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมาก ๆ มักจะไปวัด สู่เหร่า หรือโบสถ์ไม่บ่อยครั้งเท่าผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยกว่า

ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ซึ่งในการศึกษารั้งนี้ใช้ตัวแปร 2 ตัวแปรเป็นตัวชี้ในการชี้วัด คือ ความรู้สึกถึงความเหงาเป็นปัญหาเล็กน้อยเพียงไร และความรู้สึกว่าไม่มีเพื่อนเป็นปัญหามาน้อยเพียงไร ได้แสดงผลอย่างชัดเจนว่า ผู้สูงอายุไทยใช้ศาสนาเป็นที่พึ่งและปลอบประโลมใจ ผู้สูงอายุที่มีปัญหาอันสืบเนื่องมาจากความเหงา และผู้สูงอายุที่รู้สึกว่าเป็นคนไม่มีเพื่อนนั้นจะไปวัด สู่เหร่า หรือโบสถ์บ่อยครั้งกว่าผู้สูงอายุกลุ่มอื่นๆ ซึ่งน่าจะเป็นเพราะผู้สูงอายุเหล่านี้ต้องการแสวงหาความสงบและความผาสุกทางใจจากพระธรรมและคำสั่งสอนของพระศาสดา นอกจากนี้ประโยชน์ทางอ้อมที่จะได้รับจากการไปวัด สู่เหร่า หรือโบสถ์ซึ่งอยู่นอกเหนือจากการสนทนาธรรมก็คือ การได้พบปะและสมาคมกับบุคคลอื่น ซึ่งอาจช่วยให้คลายความเหงา ความว้าเหว่ และมีเพื่อนประจักษ์ ทำให้ความเหงาและความทุกข์ที่ผู้สูงอายุแบกรับไว้นั้นเบาบางลง

ความคิดเห็นของผู้สูงอายุที่มีต่อความสำคัญของศาสนา ก็เป็นปัจจัยอันเป็นตัวกำหนดอย่างสำคัญต่อความบ่อยครั้งของการไปวัด สู่เหร่า หรือโบสถ์ กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่มีความเห็นว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตในปัจจุบันมาก และผู้สูงอายุที่มีความเห็นว่าในปัจจุบันศาสนามีความสำคัญมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา ก็มีแนวโน้มที่จะไปวัด สู่เหร่า หรือโบสถ์มากกว่าผู้สูงอายุในกลุ่มอื่นๆ ซึ่งผลการศึกษานี้เป็นการย้ำให้เห็นว่าทัศนคติและความคิดเห็นของปัจเจกบุคคลต่อสิ่งใดเป็นตัวกำหนดทิศทางของพฤติกรรมที่ปัจเจกบุคคลมีต่อสิ่งนั้น

2. ความบ่อยครั้งที่ผู้สูงอายุฟังรายการศาสนาทางวิทยุ

การศึกษาพฤติกรรมของผู้สูงอายุในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา นอกจากจะศึกษาถึงความบ่อยครั้งในการไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์ของผู้สูงอายุ เพื่อใช้เป็นดัชนีในการวัดความสนใจของผู้สูงอายุที่มีต่อศาสนาแล้ว ความบ่อยครั้งที่ผู้สูงอายุฟังรายการศาสนาทางวิทยุก็เป็นตัวแปรหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงข้อเท็จจริงในเรื่องดังกล่าว

สถิติจากตารางที่ 2 แสดงว่าผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 40 ไม่ได้ฟังรายการศาสนาทางวิทยุเลย รองลงมาคืออ่านจะฟังสักครั้งหนึ่งซึ่งคิดเป็นร้อยละ 33.2 ส่วนผู้สูงอายุที่ฟังรายการศาสนาทางวิทยุเป็นประจำนั้นมีเพียงร้อยละ 25.8 เท่านั้น การฟังรายการศาสนาทางวิทยุมีความสัมพันธ์เป็นปฏิภาคกันกับอายุของผู้สูงอายุ กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่มีอายุมากจะไม่ฟังรายการศาสนาทางวิทยุเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยกว่า นอกจากนี้ในกลุ่มของผู้ที่ฟังรายการศาสนาทางวิทยุก็พบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยกว่าฟังรายการศาสนาทางวิทยุบ่อยครั้งกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า ซึ่งข้อค้นพบนี้อาจสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของผู้สูงอายุที่มีอายุมากๆ ในเรื่องเกี่ยวกับการฟัง ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุที่มีอายุมากมีแนวโน้มที่จะมีภาวะสุขภาพในระดับที่ค่อนข้างไม่ดี และผู้สูงอายุบางคนอาจมีโรคภัยในเรื่องการได้ยิน จึงอาจส่งผลให้การฟังรายการวิทยุของผู้สูงอายุที่มีอายุมากอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยกว่า

ถึงแม้ผู้สูงอายุเพศชายและเพศหญิงจะมีสัดส่วนของความบ่อยครั้งในการไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์ใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 1) แต่เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในเรื่องเพศกับความบ่อยครั้งในการฟังรายการศาสนาทางวิทยุแล้วกลับพบว่า ผู้สูงอายุเพศหญิงมีสัดส่วนของการไม่ฟังรายการศาสนาทางวิทยุเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุเพศชาย และในกลุ่มของผู้สูงอายุที่ฟังรายการศาสนาทางวิทยุก็พบว่า ผู้สูงอายุเพศชายฟังรายการศาสนาทางวิทยุเป็นประจำในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุเพศหญิง

ผู้สูงอายุที่เป็นโสดเป็นกลุ่มที่ไม่ฟังรายการศาสนาทางวิทยุเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่แต่งงานและอยู่กับคู่สมรส ผู้สูงอายุที่เป็นหม้าย หย่าร้าง และแยกกันอยู่ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุที่แต่งงานและอยู่กับคู่สมรสเป็นกลุ่มที่ฟังรายการศาสนาทางวิทยุเป็นประจำในสัดส่วนที่สูงที่สุด

ความแตกต่างกันในเรื่องสถานภาพการทำงานไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในพฤติกรรมการฟังรายการศาสนาทางวิทยุของผู้สูงอายุมากนัก ผู้สูงอายุที่กำลังทำงาน ผู้สูงอายุที่เคยทำงานในรอบ 1 ปีก่อนการสำรวจ และผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงานแล้ว มีสัดส่วนของการไม่ฟังรายการศาสนาทางวิทยุใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ในกลุ่มผู้ที่ฟังรายการศาสนาทางวิทยุพบว่า ความบ่อยครั้งในการฟังรายการศาสนาทางวิทยุของผู้สูงอายุที่มีสถานภาพในการทำงานต่างกันไม่แตกต่างกันมากนัก

ถึงแม้ผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครจะไม่ได้ไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์บ่อยครั้งเท่าผู้สูงอายุที่พักอาศัยในเขตเมืองอื่นและเขตชนบท (ตารางที่ 1) แต่เมื่อศึกษาพฤติกรรมการฟังรายการศาสนาทางวิทยุกลับพบว่า ผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครฟังรายการศาสนาทางวิทยุเป็นประจำในสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 33.7) รองลงมาคือผู้สูงอายุในเขตเมืองอื่น (ร้อยละ 30.0) และผู้สูงอายุในชนบท (ร้อยละ 24.4) และนอกจากนี้ก็ยังพบว่า ผู้สูงอายุในเขตชนบทไม่ได้ฟังรายการศาสนาทางวิทยุเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดด้วย

การที่ผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร ฟังรายการศาสนาทางวิทยุเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดนั้น อาจสะท้อนให้เห็นว่าถึงแม้ผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครจะไม่ได้ไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์บ่อยครั้ง เท่าผู้สูงอายุในเขตเมืองอื่นๆและเขตชนบท แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครไม่ให้ความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับศาสนา การไม่ได้ไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์บ่อยครั้งเท่าผู้สูงอายุที่พักอาศัยในเขตเมืองอื่นและกรุงเทพมหานคร อาจมีสาเหตุมาจากปัญหาในการเดินทางไปยังสถานประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นสำคัญ สำหรับประเด็นที่ผู้สูงอายุในเขตชนบทไม่ได้ฟังรายการศาสนาทางวิทยุในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงนั้น อาจเป็นเพราะการรับคลื่นวิทยุในเขตชนบทจะรับฟังได้ชัดเจนในกรณีที่เป็นสถานีวิทยุของท้องถิ่น ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าสถานีวิทยุท้องถิ่นไม่ได้จัดรายการวิทยุเกี่ยวกับศาสนา หรือมีการจัดรายการประเภทนี้น้อย จึงมีผลให้ผู้สูงอายุในเขตชนบทไม่ได้รับฟังรายการวิทยุเกี่ยวกับศาสนา

ผู้สูงอายุในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์เป็นประจำ (ตารางที่ 1) รายงานว่าไม่ได้ฟังรายการศาสนาทางวิทยุเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง กล่าวคือมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 54.6) ของผู้สูงอายุภาคใต้ และร้อยละ 42 ของผู้สูงอายุภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่ได้ฟังรายการศาสนาทางวิทยุเลย ในทางกลับกันผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครและผู้สูงอายุในภาคกลางซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่ได้ไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์ในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง เป็นกลุ่มที่ฟังรายการเกี่ยวกับศาสนาเป็นประจำในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุในภาคอื่นๆ

ถึงแม้ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูงจะไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์เป็นสัดส่วนที่ต่ำกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการศึกษา (ตารางที่ 1) แต่เมื่อศึกษาพฤติกรรมการฟังรายการศาสนาทางวิทยุกลับพบว่า ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูงกว่าจะฟังรายการศาสนาทางวิทยุในสัดส่วนที่สูงกว่า และฟังบ่อยครั้งกว่าผู้ที่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าเปิดตัวรับสื่อต่างๆจากโลกภายนอกมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่า

ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่ดีเป็นกลุ่มที่ไม่ฟังรายการศาสนาทางวิทยุเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดคือ ร้อยละ 43 รองลงมาคือ ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพปกติซึ่งคิดเป็นร้อยละ 39 และผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีซึ่งคิดเป็นร้อยละ 38 อย่างไรก็ตามในกลุ่มผู้สูงอายุที่ฟังรายการศาสนาทางวิทยุนั้น ผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพแตกต่างกันมีความบ่อยครั้งในการฟังรายการศาสนาทางวิทยุใกล้เคียงกัน ดังนั้น การที่ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่ดีไม่ฟังรายการศาสนาทางวิทยุเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงนั้น อาจเป็นเพราะส่วนหนึ่งของผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับการฟังและการได้ยิน

ความแตกต่างกันในเรื่องระดับของปัญหาทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุไม่ได้ส่งผลให้เกิดความแตกต่างในเรื่องพฤติกรรมการฟังรายการศาสนาทางวิทยุมากนัก ผู้สูงอายุที่มีปัญหาอันเกิดจากความเหงาและผู้สูงอายุที่มีปัญหาอันเกิดจากรู้สึกว่าไม่มีเพื่อน ไม่ได้มีพฤติกรรมการฟังรายการเกี่ยวกับศาสนาแตกต่างจากผู้สูงอายุกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่มีปัญหาดังกล่าวหรือมีปัญหาดังกล่าวในระดับที่ต่ำกว่าแต่อย่างใด

แนวทัศนะของผู้สูงอายุในการมองความสำคัญของศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการมองความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวัน หรือการมองความสำคัญของศาสนาในแง่ของการเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนาระหว่างอดีตและปัจจุบัน มีผลกระทบอย่างสำคัญต่อพฤติกรรมการพึงรายการศาสนาทางวิทยุ ผู้สูงอายุที่เห็นว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันมาก และผู้สูงอายุที่มองว่าศาสนามีความสำคัญมากในปัจจุบัน เมื่อเปรียบเทียบกับอดีตในสมัยที่ตนยังอยู่ในวัยหนุ่มสาว เป็นกลุ่มที่พึงรายการศาสนาทางวิทยุเป็นประจำในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุกลุ่มอื่น สำหรับผู้สูงอายุที่มีความเห็นว่าศาสนาไม่มีความสำคัญต่อชีวิตในปัจจุบัน และผู้สูงอายุที่มีความเห็นว่าปัจจุบันศาสนามีความสำคัญลดลง เมื่อเปรียบเทียบกับอดีตนั้น ก็เป็นกลุ่มที่ไม่พึงรายการศาสนาทางวิทยุในระดับที่สูงที่สุดเช่นกัน โดยคิดเป็นร้อยละ 85 ของผู้สูงอายุที่มีความเห็นว่าศาสนาไม่มีความสำคัญต่อชีวิตในปัจจุบัน และร้อยละ 57 ของผู้สูงอายุที่มีความเห็นว่าปัจจุบันศาสนามีความสำคัญลดลง เมื่อเปรียบเทียบกับอดีตในสมัยที่ตนเองยังเป็นหนุ่มเป็นสาวอยู่

3. ความบ่อยครั้งที่ผู้สูงอายุดูรายการเกี่ยวกับศาสนาทางโทรทัศน์

นอกจากการศึกษาพฤติกรรมการรับสื่อของผู้สูงอายุในส่วนที่เกี่ยวกับการพึงรายการศาสนาทางวิทยุ สื่อที่มีบทบาทในการเข้าถึงผู้สูงอายุอีกประเภทหนึ่งคือสื่อโทรทัศน์ ผลการศึกษาพฤติกรรมของผู้สูงอายุในเรื่องการดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ ดังสถิติที่ปรากฏอยู่ในตารางที่ 3 แสดงว่า ประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 55) ของผู้สูงอายุไม่ได้ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์เลย ร้อยละ 27 ดูบ้างเป็นบางครั้ง และประมาณร้อยละ 17 ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์เป็นประจำ

พฤติกรรมการดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ มีความแตกต่างกันในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุต่างกัน สัดส่วนของผู้สูงอายุที่ไม่ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์เพิ่มสูงขึ้นเมื่อมีอายุมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์เป็นประจำกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมาก การที่ผู้สูงอายุที่มีอายุมากไม่ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุกลุ่มอื่นนั้น อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุที่มีอายุมากอาจมีปัญหาทางด้านสุขภาพที่เกี่ยวกับการมองเห็นและการได้ยิน ผู้สูงอายุเพศชายและผู้สูงอายุเพศหญิงไม่มีความแตกต่างกันมากนักในเรื่องที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ ผู้สูงอายุที่เป็นโสด ผู้สูงอายุที่หย่าร้าง และแยกกันอยู่กับคู่สมรส ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไปวัด สู่หéra หรือโบสถ์ในสัดส่วนที่ต่ำกว่าผู้สูงอายุกลุ่มอื่น (ตารางที่ 1) กลับเป็นกลุ่มที่ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง

สถานภาพในการทำงานที่แตกต่างกัน ไม่ได้ส่งผลให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องความบ่อยครั้งในการดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์มากนัก ผู้สูงอายุที่กำลังทำงาน ผู้สูงอายุที่เคยทำงานในรอบ 1 ปี ก่อนการสำรวจ และผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงานแล้วมีสัดส่วนของผู้ที่ไม่ได้ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ในกลุ่มของผู้สูงอายุที่ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ สัดส่วนของผู้สูงอายุในกลุ่มต่างๆ ที่มีสถานภาพในการทำงานต่างกันก็มีความใกล้เคียงกันในเรื่องความบ่อยครั้งของการดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ด้วย

ผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครมีพฤติกรรมการดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ไปในแนวเดียวกันกับการฟังรายการศาสนาทางวิทยุ กล่าวคือ ผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครเป็นกลุ่มที่ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์เป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด และบ่อยครั้งที่สุด ในทำนองเดียวกัน ผู้สูงอายุในเขตชนบทซึ่งฟังรายการศาสนาทางวิทยุน้อยที่สุด ก็เป็นกลุ่มที่ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์เป็นสัดส่วนที่ต่ำที่สุดด้วย การที่ผู้สูงอายุในเขตชนบทมีสัดส่วนของผู้ที่ไม่ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์สูงที่สุดนั้น ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะการไม่มีเครื่องรับโทรทัศน์

สำหรับพฤติกรรมการดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ของผู้สูงอายุในภาคต่างๆ ของประเทศนั้น พบว่า ผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นกลุ่มที่ไม่ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ในระดับที่สูงที่สุดคือ คิดเป็นร้อยละ 70 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่มีเครื่องรับโทรทัศน์เป็นสัดส่วนที่สูงกว่าประชาชนในภาคอื่นๆ ของประเทศ สัดส่วนของผู้สูงอายุที่ไม่ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์รองลงมาคือผู้สูงอายุภาคใต้ (ร้อยละ 67) ผู้สูงอายุภาคเหนือ (ร้อยละ 48) ผู้สูงอายุภาคกลางไม่รวมกรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 47) และผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 34) ตามลำดับ

ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันของผู้สูงอายุ ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ด้วย กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือมีการศึกษาต่ำจะดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ในสัดส่วนที่ต่ำกว่าผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูงกว่า และในบรรดาผู้สูงอายุที่ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์นั้น ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูงก็จะดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์บ่อยครั้งกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการศึกษา หรือมีการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่าด้วย ซึ่งทั้งนี้อาจเป็นเพราะระดับการศึกษาของผู้สูงอายุสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุได้ส่วนหนึ่ง ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาระดับต่ำมักจะมีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจในระดับต่ำ ซึ่งกระทบต่อความสามารถในการมีโทรทัศน์ไว้ในครอบครอง นอกจากนี้ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูง มักจะเปิดตัวรับข้อมูลข่าวสารจากโลกภายนอกมากกว่าผู้สูงอายุที่มีการศึกษาต่ำ จึงพบว่า ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูงดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ในสัดส่วนที่สูงกว่าและบ่อยครั้งกว่าผู้สูงอายุที่มีการศึกษาต่ำกว่า นอกจากนี้อาจเป็นเพราะคนมีการศึกษาสูง มักพักอาศัยอยู่ในเมืองและไม่ไปวัด จึงอาจใช้ทางออกของการเข้าถึงศาสนาด้วยการฟังธรรมะทางสื่อโทรทัศน์หรือวิทยุ

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุในช่วง 1 สัปดาห์ก่อนการสำรวจ และความบ่อยครั้งในการดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์แสดงว่า ภาวะความไม่ปกติทางด้านสุขภาพมีผลให้ผู้สูงอายุไม่ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ในระดับที่สูง สำหรับในกลุ่มผู้ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ก็ปรากฏว่า ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีจะดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์บ่อยครั้งมากกว่าผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่ดี ซึ่งผลการศึกษานี้ส่วนหนึ่งได้สะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่ดีบางคนอาจมีปัญหาระยะการมองเห็น และการได้ยินเสียง

ปัญหาทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุซึ่งวัดด้วยตัวแปร 2 ประการ คือ ความมากน้อยของปัญหาอันเกิดจากความเหงา และปัญหาอันเกิดจากความรู้สึกว่ามีเพื่อน ไม่ได้ก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่อง

พฤติกรรมการดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์มากนัก ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมในเรื่องของการดูหรือความบ่อยครั้งในการดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์

การมองเห็นความสำคัญของศาสนาในระดับที่ต่างกัน ส่งผลกระทบอย่างชัดเจนต่อพฤติกรรมการดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่มีความเห็นว่าศาสนามีความสำคัญมากต่อชีวิตในปัจจุบัน และผู้สูงอายุที่มีความเห็นว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันมากกว่าในอดีต จะเป็นกลุ่มที่ดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ในระดับที่สูงที่สุดและบ่อยครั้งที่สุด

4. ความคิดเห็นของผู้สูงอายุไทยในเรื่องที่เกี่ยวกับความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวัน

นอกจากการศึกษาถึงพฤติกรรมของผู้สูงอายุในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ดังที่นำเสนอไว้ในตารางที่ 1 ถึงตารางที่ 3 แล้ว ความคิดเห็นของผู้สูงอายุในเรื่องความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวันก็เป็นประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งผลการศึกษาในตารางที่ 4 แสดงว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ (ประมาณร้อยละ 97) ตอบว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตประจำวัน ประมาณร้อยละ 62 ของผู้สูงอายุที่ตกเป็นตัวอย่างมีความเห็นว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตประจำวัน ในขณะที่ร้อยละ 35 ให้ความเห็นว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตประจำวัน มีผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 1 เท่านั้นที่ตอบว่าศาสนาไม่มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันเลย

ความแตกต่างทางด้านอายุของผู้สูงอายุเป็นปัจจัยอันเป็นตัวกำหนดในเรื่องความคิดเห็นที่มีต่อความสำคัญของศาสนา ผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยมองว่าศาสนามีความสำคัญอย่างมากต่อชีวิตประจำวัน มากกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า ผู้สูงอายุเพศชายให้ความสำคัญเรื่องศาสนาต่อชีวิตประจำวันมากกว่าผู้สูงอายุเพศหญิง และผู้สูงอายุที่แต่งงานและอยู่กับคู่สมรสก็มองความสำคัญของศาสนาที่มีต่อชีวิตประจำวันในระดับที่สำคัญมากกว่าผู้สูงอายุที่เป็นหม้าย หย่าร้าง แยกกันอยู่ และผู้สูงอายุที่เป็นโสด ผลการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอายุ เพศ และสถานภาพสมรสของผู้สูงอายุค่อนข้างจะให้ผลไปในทิศทางที่ตรงข้ามกับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุที่เราประสมอยู่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะตัวแปรในเรื่องของความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวันไม่มีความแปรผันมาก เพราะร้อยละ 97 ของผู้สูงอายุมองว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตประจำวัน นอกจากนี้การให้ผู้สูงอายุเป็นผู้กำหนดความแตกต่างระหว่างความสำคัญมากกับความสำคัญนั้น ในบางครั้งก็เป็นปัญหาของการวัดหรือจำแนกความแตกต่างด้วย

ผู้สูงอายุที่เคยทำงานในรอบ 1 ปีก่อนการสำรวจซึ่งเป็นกลุ่มที่ไปวัด สุเหร่า หรือโบสถ์บ่อยครั้งที่สุด (ตารางที่ 1) เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญในเรื่องของศาสนาต่อชีวิตประจำวันเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่กำลังทำงานและผู้สูงอายุที่หยุดการทำงานโดยสิ้นเชิงแล้ว

ผู้สูงอายุในเขตชนบทซึ่งผูกพันกับประเพณี และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามากกว่าผู้สูงอายุในเขตเมือง และกรุงเทพมหานครก็เป็นกลุ่มที่มองว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันในระดับที่สูงกว่าผู้สูงอายุในเขตเมืองและกรุงเทพมหานคร ภาคใต้ซึ่งมีผู้สูงอายุนับถือศาสนาอิสลามในระดับที่สูงและมีความเคร่งครัดต่อการประกอบกิจกรรมทางศาสนา และภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีงาน

ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอย่างมากมาย ก็เป็นภูมิภาคที่ผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับอิทธิพลของศาสนาต่อชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุในระดับที่ค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุในภาคอื่นๆ ของประเทศ

ความคิดเห็นของผู้สูงอายุในเรื่องความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวัน มีความผันแปรตามระดับการศึกษาของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาจะมองว่าศาสนามีความสำคัญอย่างมากต่อชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุในระดับที่สูงกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีการศึกษาหรือมีการศึกษาต่ำกว่า

เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุกับความคิดเห็นของผู้สูงอายุในเรื่องความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวันพบว่า ถึงแม้ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่ดีจะเป็นกลุ่มที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาโดยการไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์น้อยกว่าผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดี (ตารางที่ 1) แต่เมื่อถามความคิดเห็นในเรื่องความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุกลุ่มนี้ กลับพบว่า ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่ดีรายงานว่าศาสนามีความสำคัญอย่างมากต่อชีวิตประจำวันในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดี จึงน่าที่จะเป็นไปได้ว่า ภายใต้ภาวะที่ผู้สูงอายุได้รับความทุกข์จากการเจ็บป่วยหรือมีความบกพร่องทางด้านระบบต่างๆ ของร่างกายนั้น ผู้สูงอายุอาจใช้หลักธรรมและคำสั่งสอนทางศาสนาเป็นเครื่องปลอบประโลมใจ ให้คลายจากทุกข์เพื่อสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างปกติสุข จึงมีผลให้ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่ดีมีความเห็นว่าศาสนามีความสำคัญมากต่อชีวิตประจำวันในระดับที่สูงกว่าผู้สูงอายุกลุ่มอื่นๆ

ปัญหาต่างๆ ที่กระทบต่อจิตใจ อารมณ์ และความรู้สึกของผู้สูงอายุ อันได้แก่ ปัญหาอันเกิดจากความเหงา และปัญหาอันเกิดจากรู้สึกว่าไม่มีเพื่อน นั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้สูงอายุในเรื่องที่เกี่ยวกับความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวัน ผู้สูงอายุที่มีปัญหาอย่างมากโดยปัญหานั้นเกิดจากความเหงาและรู้สึกละแวกว่าตนไม่มีเพื่อน เป็นกลุ่มที่มองว่าศาสนามีความสำคัญมากต่อชีวิตประจำวันในระดับที่สูงกว่าผู้สูงอายุกลุ่มอื่น ซึ่งผลการศึกษานี้ก็เป็นสิ่งที่ยืนยันได้เป็นอย่างดีว่าศาสนาับเป็นที่พึ่งทางใจแก่บุคคลโดยแท้ บุคคลที่มีปัญหา มีความทุกข์ใจ ความหม่นหมองทางอารมณ์ ซึ่งหาทางออกไม่ได้ด้วยการสนองตอบจากบุคคลรอบข้างที่เป็นญาติสนิทมิตรสหาย และบุคคลอันเป็นที่รัก จึงหันมาให้ความสำคัญต่อศาสนามากยิ่งขึ้น และใช้ศาสนาเป็นทางออกและเป็นเครื่องนำทางในการใช้ชีวิตประจำวัน

ในการสำรวจของโครงการ SECAPT ได้ถามผู้สูงอายุว่า "เปรียบเทียบกับเมื่อท่านยังหนุ่มสาว ท่านคิดว่าศาสนามีความสำคัญในชีวิตของท่านมากขึ้น เหมือนเดิม หรือน้อยลง" ผลการศึกษาแสดงว่าผู้สูงอายุที่มีความเห็นว่าในปัจจุบันศาสนามีความสำคัญมากกว่าในอดีต จะเป็นกลุ่มที่มองว่าศาสนามีความสำคัญมากต่อชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุเช่นกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ามุมมองของผู้สูงอายุในส่วนของเรื่องการเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนา ระหว่างอดีตและปัจจุบัน ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวกำหนดอย่างสำคัญต่อแนวคิดของผู้สูงอายุ ในเรื่องเกี่ยวกับความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวัน

5. การเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนาระหว่างอดีตกับปัจจุบันของผู้สูงอายุไทย

การเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนาระหว่างอดีตกับปัจจุบันในความเห็นของผู้สูงอายุ ดังที่นำเสนอไว้ในตารางที่ 5 นั้นแสดงว่า ผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 70 มีความเห็นว่าศาสนามีความสำคัญในชีวิตของตนมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อตนเองยังเป็นหนุ่มเป็นสาว ร้อยละ 21 ตอบว่าไม่ว่าเวลาจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรศาสนาก็ยังคงมีความสำคัญต่อชีวิตของตนเท่าเดิม มีผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 5 โดยประมาณเท่านั้นที่ตอบว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตของตนลดลง เมื่อเปรียบเทียบกับสมัยที่ตนยังเป็นหนุ่มเป็นสาวอยู่

ร้อยละที่เห็นว่าศาสนามีความสำคัญมากขึ้นกว่าในอดีต ลดลงตามอายุที่เพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุชายและผู้สูงอายุหญิง ไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องความเห็นที่มีต่อการเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนาระหว่างอดีตและปัจจุบัน ผู้สูงอายุที่แต่งงานและยังอยู่กับคู่สมรสเป็นกลุ่มที่มองว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตของตนมากขึ้นในสัดส่วนที่สูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่เป็นหม้าย หย่า ว่าง แยกกันอยู่ และเป็นโสด

ผู้สูงอายุที่เคยทำงานในรอบ 1 ปีก่อนการสำรวจ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาโดยการไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์ค่อนข้างบ่อยครั้ง เมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่มีสถานภาพการทำงานในลักษณะอื่น ก็เป็นกลุ่มที่มองว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตในปัจจุบันของตนมากกว่าในอดีต โดยคิดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุที่กำลังทำงานอยู่ในปัจจุบันและผู้สูงอายุที่หยุดการทำงานแล้ว

ผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร ยังคงครองลำดับสุดท้ายในเรื่องความคิดเห็นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มขึ้นในความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวัน ผู้สูงอายุในเขตชนบท เป็นกลุ่มที่รายงานว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของตนมากขึ้น เมื่อเทียบกับความสำคัญของศาสนาในสมัยที่ตนเองยังคงเป็นหนุ่มเป็นสาวมากกว่าผู้สูงอายุในเขตเมือง ผู้สูงอายุในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ซึ่งเคร่งครัดในการประกอบกิจกรรมทางศาสนาโดยการไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์ค่อนข้างบ่อยครั้ง (ตารางที่ 1) เป็นกลุ่มที่มีความเห็นว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตของตนมากขึ้นในระดับที่ค่อนข้างสูง

ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่างกัน จะมีความเห็นในเชิงเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนาระหว่างอดีตและปัจจุบันแตกต่างกัน โดยผู้สูงอายุที่มีการศึกษาจะมองว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตในปัจจุบันมากกว่าอดีต ยิ่งผู้สูงอายุมีการศึกษาสูงขึ้นเท่าใดสัดส่วนของผู้สูงอายุที่มองว่าศาสนามีความสำคัญมากขึ้นต่อชีวิตประจำวันเมื่อเทียบกับชีวิตในอดีต เมื่อครั้งยังอยู่ในวัยหนุ่มสาวก็จะยิ่งเพิ่มสูงขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะสุขภาพอนามัยและความเห็นของผู้สูงอายุในเรื่องการเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนาระหว่างอดีตและปัจจุบันแสดงว่า ผู้สูงอายุทั้งที่สุขภาพดีและสุขภาพไม่ดีต่างก็มองว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตของตนในปัจจุบันมากกว่าในอดีต ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพปกติเป็นกลุ่มที่เห็นว่าความสำคัญของศาสนาที่มีต่อชีวิตของตนไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปเลย

เมื่อสอบถามความเห็นของผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางด้านจิตใจ โดยให้เปรียบเทียบความสำคัญของศาสนาที่มีต่อชีวิตของผู้สูงอายุระหว่างอดีตกับปัจจุบัน พบว่า ระดับความเห็นของผู้สูงอายุในเรื่องที่ศาสนามีความสำคัญมากขึ้นไม่มีความแตกต่างกันมากนักในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางด้านจิตใจในระดับที่ต่างกัน ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาในเรื่องความเห็นที่มีต่อความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวัน (ตารางที่ 4) ที่พบว่า ผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางด้านจิตใจมีแนวโน้มที่จะเห็นว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของตนมากขึ้น

อย่างไรก็ดี เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนากับความเห็นที่มีต่อความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ ก็ยังคงพบว่าความคิดเห็นของผู้สูงอายุเกี่ยวกับประเด็นทั้งสองมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่มองว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันมากก็มีแนวโน้มที่จะมีความเห็นว่าปัจจุบันศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตของตนมากกว่าอดีตเมื่อครั้งที่ตนยังคงอยู่ในวัยหนุ่มสาว

บทสรุป

วงจรชีวิตของมนุษย์อันประกอบด้วยการเกิด แก่ เจ็บ และตายเป็นสัจธรรมที่เที่ยงแท้แน่นอนมาโดยตลอด ถึงแม้การตายเป็นภาวะที่ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ภายใต้จิตสำนึกของปัจเจกบุคคล ผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุจะเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อภาวะการตายมากกว่ากลุ่มอายุอื่นๆ การเข้าสู่วัยสูงอายุจึงเปรียบเหมือนกับการเผชิญหน้ากับความตายโดยแท้จริง

ตายแล้วจะไปไหน ก่อนตายจะเป็นอย่างไรจะทุกข์ทรมานหรือมีชีวิตอยู่อย่าง เป็นสุขหรือไม่ เหล่านี้คือปัญหาที่มนุษย์หลายคนต้องการคำตอบ แต่สิ่งที่เป็นปัญหาเหล่านี้อยู่นอกเหนืออำนาจของมนุษย์ที่จะให้คำตอบ ในภาวะที่มนุษย์ต้องสัมผัสกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ (supernatural) เช่นนี้ ทำให้มนุษย์หันมายึดศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ ถึงแม้จะตอบปัญหาต่างๆที่มีอยู่ไม่ได้ แต่การใช้ชีวิตภายใต้หลักธรรมและคำสั่งสอนที่ปรากฏในศาสนาต่างๆก็ก่อให้เกิดความเชื่อมั่น อบอุ่นใจ มีขวัญและกำลังใจที่จะเผชิญกับภาวะต่างๆที่อยู่นอกเหนืออำนาจการควบคุมของมนุษย์

ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าศาสนาเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของผู้สูงอายุมากขึ้น ทั้งนี้เพราะศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมที่เชื่อมโยงมนุษย์เข้ากับภาวะที่อยู่เหนือธรรมชาติ (Bernard Berelson and Gary A. Steiner, 1964) ดังนั้นพฤติกรรมของผู้สูงอายุในส่วนที่เกี่ยวกับการประกอบกิจกรรมทางศาสนาตลอดจนความคิดเห็นของผู้สูงอายุในส่วนที่เกี่ยวกับความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตของผู้สูงอายุในปัจจุบันจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ เพราะข้อมูลในส่วนนี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของศาสนาที่มีต่อผู้สูงอายุซึ่งเป็นบุคคลกลุ่มพิเศษได้เป็นอย่างดี

การศึกษาในเรื่องผู้สูงอายุไทยกับศาสนาได้จำแนกประเด็นการศึกษาไว้กว้างๆ 2 ประเด็น โดยประเด็นแรกจะเกี่ยวกับพฤติกรรมทางศาสนาของผู้สูงอายุไทย อันประกอบด้วยความบ่อยครั้งในการไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์ของผู้สูงอายุ การฟังรายการศาสนาทางวิทยุและการดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ ประเด็นที่สองเกี่ยวข้องกับแนวทัศนะของผู้สูงอายุในเรื่องความสำคัญของศาสนา ซึ่งประกอบด้วยความเห็นของผู้สูงอายุที่มีต่อความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวัน และความเห็นในเชิงเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนาระหว่างอดีตและปัจจุบัน

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางศาสนาของผู้สูงอายุนั้นพบว่าประมาณ 1 ใน 3 ของผู้สูงอายุไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์เฉพาะวันสำคัญทางศาสนา พฤติกรรมการไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์ของผู้สูงอายุจะแตกต่างกันตามภูมิภาคทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพอนามัย และภูมิภาคอื่นๆของผู้สูงอายุ ในบรรดาคุณลักษณะภูมิหลังของผู้สูงอายุนั้น ตัวแปรทางด้านอายุและภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุเป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลกระทบต่อความบ่อยครั้งในการไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์ของผู้สูงอายุ กล่าวคือ ผู้สูงอายุในกลุ่มอายุน้อยซึ่งยังคงมีสุขภาพดีอยู่จะไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์ บ่อยครั้งกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่าและสุขภาพไม่ดี ผู้สูงอายุในชนบทมีสัดส่วนของการไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์สูงกว่าผู้สูงอายุในเมือง ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะคนชนบทมีวิถีชีวิตใกล้ชิดกับศาสนามากกว่าและการเดินทางไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์ก็น่าจะสะดวกกว่าผู้สูงอายุในเมือง

ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาซึ่งวัดด้วยความรู้สึกของผู้สูงอายุ อันได้แก่ การรู้สึกถึงความเหงาเป็นปัญหาเล็กน้อยเพียงใด และการไม่มีเพื่อนเป็นปัญหาเล็กน้อยเพียงใด เหล่านี้มีผลต่อความบ่อยครั้งในการไปวัด สู่หรีาหรือโบสถ์อย่างมาก ผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางด้านจิตใจจะไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์บ่อยครั้งกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีปัญหาหรือมีปัญหาน้อยกว่า ทั้งนี้เพราะการไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์นอกจากจะได้รับความสงบความผาสุกทางใจจากพระธรรมคำสั่งสอนทางศาสนาแล้ว ยังทำให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสสมาคมกับบุคคลอื่นซึ่งอาจช่วยลดความเหงาและความว้าเหว่ให้บรรเทาลง

แนวทัศนะของผู้สูงอายุที่มีต่อศาสนา ไม่ว่าจะเป็นความเห็นในเรื่องความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวันหรือความเห็นในเชิงเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนาระหว่างอดีตและปัจจุบัน เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความบ่อยครั้งของการไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์โดยตรง ผู้สูงอายุที่มีความเห็นว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตประจำวัน และเห็นว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตในปัจจุบันมากกว่าในอดีตสมัยที่ตนยังเป็นหนุ่มเป็นสาว จะเป็นกลุ่มที่ไปวัด สู่หรีา หรือโบสถ์บ่อยครั้งกว่าผู้สูงอายุกลุ่มอื่น

การศึกษาพฤติกรรมของผู้สูงอายุในการรับข้อมูลและข่าวสารเกี่ยวกับศาสนาในรูปของการฟังรายการศาสนาทางวิทยุและการดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์พบว่า ตัวแปรทางด้านอายุและสุขภาพยังคงมีบทบาทสำคัญต่อระดับและความบ่อยครั้งในการฟังรายการศาสนาทางวิทยุหรือดูโทรทัศน์ ผู้สูงอายุที่มีอายุมากและมักจะมีสุขภาพไม่ดี ซึ่งรวมถึงการมีปัญหาในการฟังและการมองเห็นจะฟังรายการวิทยุและดูรายการทางโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับศาสนาในระดับที่ต่ำกว่า และบ่อยครั้งน้อยกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยและสุขภาพดี

ถึงแม้ผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและเขตเมืองอื่นจะไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์ในสัดส่วนที่ต่ำกว่าผู้สูงอายุในเขตชนบท แต่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ฟังรายการศาสนาทางวิทยุและดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์เป็นสัดส่วนที่สูงกว่าและบ่อยครั้งกว่าผู้สูงอายุในเขตชนบท ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครและเขตชนบทที่มีความสนใจในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาเช่นเดียวกัน ส่วนการที่สัดส่วนของผู้สูงอายุในเขตชนบทฟังรายการวิทยุและดูรายการโทรทัศน์เป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างต่ำนั้น ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะไม่มีรายการเกี่ยวกับศาสนาซึ่งจัดโดยสถานีวิทยุในระดับท้องถิ่นซึ่งผู้ฟังสามารถรับคลื่นวิทยุ และฟังได้ชัดเจนกว่าสถานีในเขตกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้เขตชนบทบางแห่งอาจยังไม่มีไฟฟ้า และประชาชนในชนบทอาจไม่มีเครื่องรับโทรทัศน์

การมองว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตปัจจุบัน และการมองว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตปัจจุบันมากกว่าอดีต เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุหันมาให้ความสนใจศาสนามากขึ้น ทั้งในรูปของการรับฟังรายการศาสนาทางวิทยุและดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์

การศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุในเรื่องความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวัน และการเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนาที่มีต่อชีวิตในปัจจุบันและในอดีตให้ผลที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ (ร้อยละ 97) มองว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตประจำวัน และร้อยละ 70 มีความเห็นว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตในปัจจุบันของตนมากกว่าในอดีต นอกจากนี้ ผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพไม่ว่าจะเป็นสุขภาพทางกายหรือสุขภาพทางใจจะเป็นกลุ่มที่มองว่าศาสนามีความสำคัญมาก โดยคิดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุกลุ่มอื่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุได้นำศาสนามาเป็นที่พักพิงใจให้คลายความทุกข์อันเกิดจากทุกข์ทั้งทางกายและทุกข์ทั้งใจที่ตนประสบอยู่

กล่าวโดยสรุป การศึกษาพฤติกรรมและความคิดเห็นของผู้สูงอายุที่มีต่อศาสนาแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาของผู้สูงอายุไทย จะต้องพิจารณาความพร้อมของผู้สูงอายุทั้งทางกายและใจประกอบกันไป ผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยหรือที่มีสุขภาพดีมีแนวโน้มที่จะไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์ และฟังรายการศาสนาทางวิทยุและโทรทัศน์ บ่อยครั้งกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่าหรือที่มีสุขภาพไม่ดี แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยมีความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนาสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า การที่ผู้สูงอายุที่มีอายุมากไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์น้อยกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยกว่า น่าจะสืบเนื่องมาจากปัญหาในการเคลื่อนไหวและความยากลำบากในการเดินทาง นอกจากนี้ภาวะสุขภาพที่ไม่ดีซึ่งมีผลกระทบต่อความสามารถในการฟัง และการมองเห็นก็ทำให้ผู้สูงอายุที่มีอายุมากฟังรายการวิทยุและดูรายการโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับศาสนามากขึ้น

ความพร้อมทางใจ โดยเฉพาะทัศนคติในทางบวกต่อศาสนาก็เป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมและความคิดเห็นที่เกี่ยวกับความสำคัญของศาสนาในแง่มุมต่างๆ นอกเหนือจากความพร้อมทางใจที่เป็นปัจจัยดึงดูดให้ผู้สูงอายุหันมาให้ความสนใจต่อศาสนาแล้ว ปัญหาทางใจและปัญหาชีวิตที่ผู้สูงอายุกำลังเผชิญอยู่ก็เป็นปัจจัยหลักที่ช่วยเสริมให้ผู้สูงอายุหันมาให้ความสนใจในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนามากขึ้นเช่นกัน

ผลการศึกษานี้ให้ข้อสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุไทยเข้าถึงศาสนาในระดับที่ค่อนข้างสูงพอสมควร ไม่ว่าจะเป็นในรูปของการไปวัด สู่หร่า หรือโบสถ์ หรือการฟังหรือดูรายการศาสนาทางวิทยุหรือโทรทัศน์ นอกจากนี้การมองเห็นความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวันก็อยู่ในระดับสูงเช่นกัน อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้ยังมีข้อจำกัด เพราะไม่สามารถให้คำตอบได้ว่าการเข้าถึงศาสนาและทัศนคติที่มองความสำคัญของศาสนาของผู้สูงอายุไทยได้เพิ่มขึ้นหรือลดลงจากอดีตหรือไม่ เนื่องจากไม่มีข้อมูลในอดีตให้เปรียบเทียบ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

นภาพร ชโยววรรณ และมาลินี วงษ์สิทธิ์.

- 2530 **ปัญหาของผู้สูงอายุในประเทศไทย: ผลการวิจัยเบื้องต้น** เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 2530. ระหว่างวันที่ 26-27 พฤศจิกายน 2530.

ภาษาอังกฤษ

Chayovan, Napaporn. Malinee Wongsith and Chanpen Saengtienchai.

- 1988 **Socio-economic Consequences of the Ageing of the Population in Thailand: Survey Findings.** Institute of Population Studies, Chulalongkorn University. November. IPS Publication No. 161/88.

Johnson, Marilyn E.

- 1973 "Religious Role" in **Ageing and Society Volume one: An Inventory of Research Findings** pp. 483-500. Matilda White Liley and Anne Foner. Russell Sage Foundation, New York.

Berelson, Bernard and Gary A. Steiner.

- 1964 **Human Behavior: An Inventory of Scientific Findings** Harcourt, Brace & World, Inc. New York.

ตารางที่ 1 ร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามความบ่อยครั้งในการไปวัด สู่หระหรือโบสถ์ ในระยะ 1-2 ปี ก่อนการสำรวจ และคุณลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพอนามัย และคุณลักษณะอื่นๆของผู้สูงอายุ

คุณลักษณะของผู้สูงอายุ	ความบ่อยครั้งในการไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์					รวม
	บ่อยครั้ง	เฉพาะวันสำคัญ		ไม่ทราบ		
		ทางศาสนา	บางครั้ง	ไม่เคยเลย	ไม่ตอบ	
รวม	23.7	34.5	26.2	14.7	1.0	100.0(3252)
อายุ						
60-64	24.9	38.7	27.6	8.4	0.5	100.0(1081)
65-69	24.9	37.1	25.9	11.5	0.6	100.0(868)
70-74	24.0	32.4	29.2	13.5	0.8	100.0(598)
75+	20.2	26.7	21.7	29.3	2.1	100.0(705)
เพศ						
ชาย	23.4	33.0	29.5	13.3	0.8	100.0(1332)
หญิง	23.9	35.5	23.9	15.7	1.0	100.0(1920)
สถานภาพสมรส						
แต่งงานและอยู่กับคู่สมรส	24.7	34.8	29.0	11.0	0.6	100.0(1696)
หม้าย	23.3	34.2	22.7	18.6	1.3	100.0(1373)
หย่าร้าง แยกกันอยู่	18.1	35.0	25.3	18.6	3.0	100.0(144)
โสด	15.3	32.0	30.2	22.6	-	100.0(39)
สถานภาพในการทำงาน						
กำลังทำงาน	23.6	38.4	30.8	6.5	0.8	100.0(982)
เคยทำงานในรอบ 1 ปี ที่ผ่านมา	28.7	40.5	26.7	3.7	0.4	100.0(256)
ไม่ได้ทำงานแล้ว	23.2	31.9	23.9	20.2	0.8	100.0(2007)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

คุณลักษณะของผู้สูงอายุ	ความบ่อยครั้งในการไปวัด สุขเห่า หรือโบสถ์					รวม
	บ่อยครั้ง	เฉพาะวันสำคัญ ทางศาสนา	บางครั้ง	ไม่เคยเลย	ไม่ทราบ ไม่ตอบ	
เขตที่พักอาศัย						
กรุงเทพมหานคร	10.7	26.4	32.5	29.7	0.7	100.0(353)
เขตเมืองอื่น	19.9	31.7	29.0	17.4	2.0	100.0(208)
เขตชนบท	25.7	35.8	25.1	12.5	0.9	100.0(2691)
ภาค						
กรุงเทพมหานคร	10.7	26.4	32.5	29.7	0.7	100.0(353)
ภาคกลางไม่รวม กทม.	14.3	42.8	25.7	15.1	2.1	100.0(724)
ภาคเหนือ	29.6	34.8	23.3	11.8	0.4	100.0(813)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	23.0	42.0	22.5	11.8	0.6	100.0(776)
ภาคใต้	35.8	18.7	31.7	12.9	0.8	100.0(585)
ระดับการศึกษา						
ไม่ได้เรียน, อ่าน/เขียน						
ไม่ได้	23.5	33.0	23.4	19.0	1.1	100.0(1610)
ไม่ได้เรียน, อ่าน/เขียนได้	25.6	31.7	25.2	16.6	0.9	100.0(235)
ประถม 1-3	28.7	35.4	27.1	8.8	-	100.0(387)
ประถม 4 หรือสูงกว่า	22.4	38.1	29.8	9.4	0.4	100.0(895)
อื่นๆ	17.5	31.6	37.6	12.6	0.7	100.0(119)
ภาวะสุขภาพในช่วง 1 สัปดาห์						
ก่อนการสำรวจ						
ดี, ดีมาก	28.0	36.8	27.0	8.0	0.1	100.0(1122)
ปกติ, เรื่อยๆ	22.9	32.6	28.2	16.2	0.1	100.0(783)
ไม่ดี	20.9	34.3	24.8	19.7	0.3	100.0(1320)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

คุณลักษณะของผู้สูงอายุ	ความบ่อยครั้งในการไปวัด สู่หระ หรือโบสถ์					
	เฉพาะวันสำคัญ				ไม่ทราบ	
	บ่อยครั้ง	ทางศาสนา	บางครั้ง	ไม่เคยเลย	ไม่ตอบ	รวม
ความรู้สึกว่าความเหงาเป็นปัญหา						
มากน้อยเพียงใด						
มีปัญหามาก	27.0	24.8	27.1	20.9	0.2	100.0(567)
มีปัญหาม้าง	24.4	33.9	26.9	14.8	-	100.0(1358)
ไม่มีปัญหาเลย	21.8	40.5	25.6	12.0	0.1	100.0(1219)
ความรู้สึกว่าการไม่มีเพื่อนเป็นปัญหา						
มากน้อยเพียงใด						
มีปัญหามาก	32.8	26.0	24.5	16.7	-	100.0(383)
มีปัญหาม้าง	24.3	32.7	26.2	16.8	-	100.0(997)
ไม่มีปัญหาเลย	21.8	37.7	26.9	13.5	0.1	100.0(1768)
ความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตในปัจจุบัน						
สำคัญมาก	28.6	37.2	23.2	11.0	0.1	100.0(2027)
สำคัญ	16.4	31.6	31.5	20.4	0.1	100.0(1146)
ไม่สำคัญเลย	3.0	3.0	45.2	48.8	-	100.0(37)
เปรียบเทียบความสำคัญของศาสนา						
ระหว่างอดีตและปัจจุบัน						
ศาสนาสำคัญมากขึ้น	26.4	37.0	25.1	11.4	0.1	100.0(2367)
เหมือนเดิม	17.7	31.8	28.8	21.7	0.1	100.0(688)
ศาสนาสำคัญน้อยลง	14.6	16.2	34.9	34.3	-	100.0(153)

ตารางที่ 2 ร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามความบ่อยครั้งในการฟังรายการเกี่ยวกับศาสนา ทางวิทยุ และ
คุณลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพอนามัย และคุณลักษณะอื่นๆของผู้สูงอายุ

คุณลักษณะของผู้สูงอายุ	ความบ่อยครั้งในการฟังรายการเกี่ยวกับศาสนา				รวม
	ประจำ	นานๆครั้ง	ไม่เลย	ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	
รวม	25.8	33.2	40.1	0.9	100.0(3252)
อายุ					
60-64	26.5	37.1	36.0	0.4	100.0(1081)
65-69	28.3	31.4	39.7	0.6	100.0(868)
70-74	22.1	36.4	40.6	0.8	100.0(598)
75+	24.6	26.8	46.5	2.1	100.0(705)
เพศ					
ชาย	29.1	36.0	34.2	0.8	100.0(1332)
หญิง	23.4	31.3	44.2	1.0	100.0(1920)
สถานภาพสมรส					
แต่งงานและอยู่กับคู่สมรส	28.9	35.3	35.3	0.5	100.0(1696)
หม้าย	22.7	30.1	46.0	1.3	100.0(1373)
หย่าร้าง แยกกันอยู่	20.4	38.1	38.5	3.0	100.0(144)
โสด	17.3	33.2	49.4	-	100.0(39)
สถานภาพในการทำงาน					
กำลังทำงาน	28.1	34.1	37.0	0.8	100.0(982)
เคยทำงานในรอบ 1 ปี					
ที่ผ่านมา	26.9	30.1	42.6	0.4	100.0(256)
ไม่ได้ทำงานแล้ว	24.5	33.3	41.4	0.8	100.0(2007)

ตารางที่ 2 (ต่อ)

คุณลักษณะของผู้สูงอายุ	ความบ่อยครั้งในการฟังรายการเกี่ยวกับศาสนา				รวม
	ประจำ	นานๆครั้ง	ไม่เลย	ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	
เขตที่พักอาศัย					
กรุงเทพมหานคร	33.7	34.4	31.4	0.5	100.0(353)
เขตเมืองอื่น	30.0	33.9	34.2	2.0	100.0(208)
เขตชนบท	24.4	33.0	41.7	0.9	100.0(2691)
ภาค					
กรุงเทพมหานคร	33.7	34.4	31.4	0.5	100.0(353)
ภาคกลางไม่รวม กทม.	32.1	31.5	34.3	2.1	100.0(724)
ภาคเหนือ	24.4	38.4	36.8	0.4	100.0(813)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	22.7	34.6	42.1	0.6	100.0(776)
ภาคใต้	19.0	25.6	54.6	0.8	100.0(585)
ระดับการศึกษา					
ไม่ได้เรียน อ่าน/เขียน					
ไม่ได้	20.9	29.7	48.3	1.1	100.0(1610)
ไม่ได้เรียน อ่าน/เขียนได้	31.9	32.0	35.2	0.9	100.0(235)
ประถม 1-3	25.6	38.2	36.2	-	100.0(387)
ประถม 4 หรือสูงกว่า	33.2	37.6	28.8	0.4	100.0(895)
อื่นๆ	24.7	35.9	39.4	-	100.0(119)
ภาวะสุขภาพในช่วง 1 สัปดาห์					
ก่อนการสำรวจ					
ดี, ดีมาก	26.9	35.4	37.7	-	100.0(1122)
ปกติ, เรื่อยๆ	25.3	35.2	39.4	0.1	100.0(783)
ไม่ดี	25.5	30.8	43.4	0.3	100.0(1320)

ตารางที่ 2 (ต่อ)

คุณลักษณะของผู้สูงอายุ	ความบ่อยครั้งในการฟังรายการเกี่ยวกับศาสนา				รวม
	ประจำ	นานๆครั้ง	ไม่เลย	ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	
ความรู้สึกว่าความเหงาเป็นปัญหา					
มากน้อยเพียงใด					
มีปัญหามาก	28.6	34.1	37.3	-	100.0(567)
มีปัญหามั้	26.1	35.3	38.5	0.1	100.0(1358)
ไม่มีปัญหาเลย	25.3	31.4	43.2	-	100.0(1219)
ความรู้สึกว่าการไม่มีเพื่อนเป็นปัญหา					
มากน้อยเพียงใด					
มีปัญหามาก	27.2	36.0	36.8	-	100.0(383)
มีปัญหามั้	24.2	34.4	41.3	0.1	100.0(997)
ไม่มีปัญหาเลย	27.3	32.5	40.2	-	100.0(1768)
ความสำคัญของศาสนาต่อชีวิต					
ในปัจจุบัน					
สำคัญมาก	30.7	32.8	36.5	0.1	100.0(2027)
สำคัญ	18.8	35.5	45.7	-	100.0(1146)
ไม่สำคัญเลย	-	15.1	84.9	-	100.0(37)
เปรียบเทียบความสำคัญของศาสนา					
ระหว่างอดีตและปัจจุบัน					
ศาสนาสำคัญมากขึ้น	28.2	34.1	37.8	-	100.0(2367)
เหมือนเดิม	21.0	33.4	45.4	0.2	100.0(688)
ศาสนาสำคัญน้อยลง	15.8	27.2	56.9	-	100.0(153)

ตารางที่ 3 ร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามความบ่อยครั้งในการดูรายการเกี่ยวกับศาสนาทางโทรทัศน์และคุณลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพอนามัย และคุณลักษณะอื่นๆของผู้สูงอายุ

คุณลักษณะของผู้สูงอายุ	ความบ่อยครั้งในการดูรายการเกี่ยวกับศาสนา				
	ประจำ	นานๆครั้ง	ไม่เลย	ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	รวม
รวม	17.3	26.9	54.9	1.0	100.0(3252)
อายุ					
60-64	19.1	30.6	49.9	0.4	100.0(1081)
65-69	18.4	28.4	52.6	0.6	100.0(868)
70-74	18.0	25.4	55.6	1.0	100.0(598)
75+	12.7	20.5	64.7	2.1	100.0(705)
เพศ					
ชาย	18.8	29.0	51.3	0.9	100.0(1332)
หญิง	16.3	25.4	57.3	1.0	100.0(1920)
สถานภาพสมรส					
แต่งงานและอยู่กับคู่สมรส	19.5	29.0	50.9	0.6	100.0(1696)
หม้าย	14.0	23.9	60.8	1.3	100.0(1373)
หย่าร้าง แยกกันอยู่	21.6	31.1	44.2	3.0	100.0(144)
โสด	20.7	24.5	54.9	-	100.0(39)
สถานภาพในการทำงาน					
กำลังทำงาน	18.8	29.1	51.3	0.8	100.0(982)
เคยทำงานในรอบ 1 ปี					
ผ่านมา	13.7	24.0	61.8	0.4	100.0(256)
ไม่ได้ทำงานแล้ว	17.1	26.2	55.9	0.8	100.0(2007)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

คุณลักษณะของผู้สูงอายุ	ความบ่อยครั้งในการดูรายการเกี่ยวกับศาสนา				รวม
	ประจำ	นานๆครั้ง	ไม่เลย	ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	
เขตที่พักอาศัย					
กรุงเทพมหานคร	30.9	34.9	33.7	0.5	100.0(353)
เขตเมืองอื่น	28.3	34.6	35.1	2.0	100.0(208)
เขตชนบท	14.7	25.2	59.2	0.9	100.0(2691)
ภาค					
กรุงเทพมหานคร	30.9	34.9	33.7	0.5	100.0(353)
ภาคกลางไม่รวม กทม.	21.1	29.7	46.9	2.3	100.0(724)
ภาคเหนือ	18.3	33.5	47.8	0.4	100.0(813)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	8.9	19.9	70.6	0.6	100.0(776)
ภาคใต้	14.3	18.4	66.5	0.8	100.0(585)
ระดับการศึกษา					
ไม่ได้เรียน อ่าน/เขียน					
ไม่ได้	12.8	22.6	63.5	1.1	100.0(1610)
ไม่ได้เรียน อ่าน/เขียนได้	20.3	30.0	48.9	0.9	100.0(235)
ประถม 1-3	18.4	28.9	52.4	0.3	100.0(387)
ประถม 4 หรือสูงกว่า	24.5	32.2	42.9	0.4	100.0(895)
อื่นๆ	16.3	32.8	50.9	-	100.0(119)
ภาวะสุขภาพในช่วง 1 สัปดาห์					
ก่อนการสำรวจ					
ดี, ดีมาก	21.4	29.2	49.4	-	100.0(1122)
ปกติ, เรื่อยๆ	15.4	30.0	54.5	0.1	100.0(783)
ไม่ดี	15.4	23.5	60.8	0.4	100.0(1320)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

คุณลักษณะของผู้สูงอายุ	ความบ่อยครั้งในการดูรายการเกี่ยวกับศาสนา				
	ประจำ	นานๆครั้ง	ไม่เลย	ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	รวม
ความรู้สึกว่าความเหงาเป็นปัญหา					
มากน้อยเพียงใด					
มีปัญหามาก	16.1	27.1	56.6	0.2	100.0(567)
มีปัญหาม้าง	15.6	28.7	55.6	0.1	100.0(1358)
ไม่มีปัญหาเลย	20.4	25.2	54.4	-	100.0(1219)
ความรู้สึกว่าการไม่มีเพื่อนเป็น					
ปัญหามากน้อยเพียงใด					
มีปัญหามาก	17.7	27.5	54.8	-	100.0(383)
มีปัญหาม้าง	16.3	28.0	55.6	0.1	100.0(997)
ไม่มีปัญหาเลย	18.2	26.2	55.5	0.1	100.0(1768)
ความสำคัญของศาสนาต่อชีวิต					
ในปัจจุบัน					
สำคัญมาก	20.6	27.4	51.8	0.1	100.0(2027)
สำคัญ	12.4	27.3	60.3	-	100.0(1146)
ไม่สำคัญเลย	4.4	12.8	82.8	-	100.0(37)
เปรียบเทียบความสำคัญของศาสนา					
ระหว่างอดีตและปัจจุบัน					
ศาสนาสำคัญมากขึ้น	18.9	28.1	53.0	-	100.0(2367)
เหมือนเดิม	15.2	24.6	59.9	0.3	100.0(688)
ศาสนาสำคัญน้อยลง	6.8	25.8	67.5	-	100.0(153)

ตารางที่ 4 ร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามความคิดเห็นที่มีต่อความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวัน และคุณลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพอนามัย และคุณลักษณะอื่นๆของผู้สูงอายุ

คุณลักษณะของผู้สูงอายุ	ความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวัน				รวม
	สำคัญมาก	สำคัญ	ไม่สำคัญ	ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	
รวม	62.3	35.3	1.1	1.3	100.0(3252)
อายุ					
60-64	64.6	34.1	0.7	0.6	100.0(1081)
65-69	63.5	34.3	1.0	1.2	100.0(868)
70-74	61.7	36.3	0.9	1.1	100.0(598)
75+	58.0	37.3	2.1	2.5	100.0(705)
เพศ					
ชาย	64.6	33.0	1.5	1.0	100.0(1332)
หญิง	60.8	36.8	0.9	1.5	100.0(1920)
สถานภาพสมรส					
แต่งงานและอยู่กับคู่สมรส	64.5	33.7	1.1	0.7	100.0(1696)
หม้าย	60.7	36.5	1.1	1.7	100.0(1373)
หย่าร้าง แยกกันอยู่	59.4	36.4	1.1	3.0	100.0(144)
โสด	39.4	54.9	2.8	2.8	100.0(39)
สถานภาพในการทำงาน					
กำลังทำงาน	62.1	35.9	1.0	1.0	100.0(982)
เคยทำงานในรอบ 1 ปี ที่ผ่านมา	67.8	30.9	-	1.3	100.0(256)
ไม่ได้ทำงานแล้ว	61.9	35.6	1.3	1.1	100.0(2007)

ตารางที่ 4 (ต่อ)

คุณลักษณะของผู้สูงอายุ	ความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวัน				รวม
	สำคัญมาก	สำคัญ	ไม่สำคัญ	ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	
เขตที่พักอาศัย					
กรุงเทพมหานคร	58.4	39.9	0.5	1.2	100.0(353)
เขตเมืองอื่น	59.5	35.1	2.9	2.5	100.0(208)
เขตชนบท	63.1	34.7	1.1	1.2	100.0(2691)
ภาค					
กรุงเทพมหานคร	58.4	39.9	0.5	1.2	100.0(353)
ภาคกลางไม่รวม กทม.	59.8	35.8	2.0	2.3	100.0(724)
ภาคเหนือ	54.3	44.3	0.9	0.4	100.0(813)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	70.6	27.3	0.8	1.3	100.0(776)
ภาคใต้	68.1	29.7	1.0	1.2	100.0(585)
ระดับการศึกษา					
ไม่ได้เรียน อ่าน/เขียน					
ไม่ได้	57.6	39.1	1.7	1.6	100.0(1610)
ไม่ได้เรียน อ่าน/เขียนได้	66.0	32.2	0.9	0.9	100.0(235)
ประถม 1-3	64.2	35.5	-	0.3	100.0(387)
ประถม 4 หรือสูงกว่า	70.6	28.2	0.5	0.6	100.0(895)
อื่นๆ	54.1	43.4	2.5	-	100.0(119)
ภาวะสุขภาพในช่วง 1 สัปดาห์					
ก่อนการสำรวจ					
ดี, ดีมาก	61.8	36.9	0.9	0.4	100.0(1122)
ปกติ, เรื่อยๆ	59.2	38.4	1.7	0.7	100.0(783)
ไม่ดี	66.0	32.6	1.0	0.4	100.0(1320)

ตารางที่ 4 (ต่อ)

คุณลักษณะของผู้สูงอายุ	ความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตประจำวัน				รวม
	สำคัญมาก	สำคัญ	ไม่สำคัญ	ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	
ความรู้สึกว่าความเหงาเป็นปัญหา					
มากน้อยเพียงใด					
มีปัญหามาก	66.6	32.9	0.4	0.1	100.0(567)
มีปัญหาน้อย	60.6	37.7	1.3	0.3	100.0(1358)
ไม่มีปัญหาเลย	64.3	33.9	1.3	0.6	100.0(1219)
ความรู้สึกว่าการไม่มีเพื่อนเป็นปัญหา					
มากน้อยเพียงใด					
มีปัญหามาก	69.9	29.2	0.4	0.5	100.0(383)
มีปัญหาน้อย	62.2	36.0	1.3	0.5	100.0(997)
ไม่มีปัญหาเลย	62.1	36.4	1.1	0.3	100.0(1768)
เปรียบเทียบความสำคัญของศาสนา					
ระหว่างอดีตและปัจจุบัน					
ศาสนาสำคัญมากขึ้น	68.6	31.1	0.2	0.1	100.0(2367)
เหมือนเดิม	48.5	48.3	2.6	0.6	100.0(688)
ศาสนาสำคัญน้อยลง	44.2	46.6	7.0	2.2	100.0(153)

ตารางที่ 5 ร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามความคิดเห็น เปรียบเทียบความสำคัญของศาสนา ระหว่างอดีตและปัจจุบัน และคุณลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพอนามัย และคุณลักษณะอื่นๆของผู้สูงอายุ

คุณลักษณะของผู้สูงอายุ	การเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนา				รวม
	สำคัญมากขึ้น	เหมือนเดิม	สำคัญลดลง	ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	
รวม	72.8	21.2	4.7	1.3	100.0(3252)
อายุ					
60-64	76.1	19.7	3.4	0.8	100.0(1081)
65-69	73.9	21.3	4.1	0.7	100.0(868)
70-74	71.4	22.9	4.8	0.8	100.0(598)
75+	67.6	21.7	7.4	3.3	100.0(705)
เพศ					
ชาย	72.5	22.5	4.0	1.1	100.0(1332)
หญิง	73.0	20.2	5.2	1.5	100.0(1920)
สถานภาพสมรส					
แต่งงานและอยู่กับคู่สมรส	74.2	20.8	4.1	0.8	100.0(1696)
หม้าย	71.5	20.9	5.8	1.9	100.0(1373)
หย่าร้าง แยกกันอยู่	72.8	21.9	2.3	3.0	100.0(144)
โสด	58.1	41.9	-	-	100.0(39)
สถานภาพในการทำงาน					
กำลังทำงาน	73.1	21.7	4.3	0.9	100.0(2367)
เคยทำงานในรอบ 1 ปี					
ที่ผ่านมา	80.6	15.9	2.2	1.3	100.0(688)
ไม่ได้ทำงานแล้ว	71.9	21.6	5.2	1.2	100.0(153)

ตารางที่ 5 (ต่อ)

คุณลักษณะของผู้สูงอายุ	การเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนา				รวม
	สำคัญมากขึ้น	เหมือนเดิม	สำคัญลดลง	ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	
เขตที่พักอาศัย					
กรุงเทพมหานคร	64.8	31.6	2.4	1.3	100.0(353)
เขตเมืองอื่น	63.9	25.8	6.9	3.4	100.0(208)
เขตชนบท	74.5	19.4	4.8	1.2	100.0(2691)
ภาค					
กรุงเทพมหานคร	64.8	31.6	2.4	1.2	100.0(353)
ภาคกลางไม่รวม กทม.	63.7	28.6	5.0	2.6	100.0(724)
ภาคเหนือ	78.1	18.1	3.1	0.6	100.0(813)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	77.6	14.8	6.4	1.2	100.0(776)
ภาคใต้	75.2	18.2	5.6	1.0	100.0(585)
ระดับการศึกษา					
ไม่ได้เรียน, อ่าน/เขียน					
ไม่ได้	70.4	22.1	5.8	1.7	100.0(1610)
ไม่ได้เรียน อ่าน/เขียนได้	67.1	28.0	4.0	0.9	100.0(235)
ประถม 1-3	76.9	19.2	3.6	0.3	100.0(387)
ประถม 4 หรือสูงกว่า	77.9	18.0	3.5	0.6	100.0(895)
อื่นๆ	68.5	26.1	4.2	1.1	100.0(119)
ภาวะสุขภาพในช่วงเวลาที่สำรวจ					
ดี, ดีมาก	76.5	19.4	3.6	0.4	100.0(1122)
ปกติ, เรื่อยๆ	66.1	26.4	6.6	0.9	100.0(783)
ไม่ดี	75.0	19.9	4.6	0.4	100.0(1320)

ตารางที่ 5 (ต่อ)

คุณลักษณะของผู้สูงอายุ	การเปรียบเทียบความสำคัญของศาสนา				รวม
	สำคัญมากขึ้น	เหมือนเดิม	สำคัญลดลง	ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	
ความรู้สึกว่าความเหงาเป็นปัญหา					
อย่างน้อยเพียงใด					
มีปัญหามาก	75.9	17.9	5.6	0.5	100.0(567)
มีปัญหบ้าง	72.9	22.3	4.5	0.4	100.0(1358)
ไม่มีปัญหาเลย	73.8	21.2	4.6	0.3	100.0(1219)
ความรู้สึกว่าการไม่มีเพื่อนเป็นปัญหา					
อย่างน้อยเพียงใด					
มีปัญหามาก	73.3	19.3	6.9	0.5	100.0(383)
มีปัญหบ้าง	75.6	19.8	4.2	0.4	100.0(997)
ไม่มีปัญหาเลย	72.7	22.4	4.5	0.4	100.0(1768)
ความสำคัญของศาสนาต่อชีวิตในปัจจุบัน					
สำคัญมาก	80.1	16.5	3.3	0.1	100.0(2087)
สำคัญ	64.3	29.0	6.2	0.5	100.0(1146)
ไม่สำคัญเลย	12.1	49.1	29.3	9.5	100.0(37)